

Nyhetsbrev Högvadsån 2020

Sedan 2017 har Ätrons vattenråd i samverkan med lokala aktörer haft ett projekt om Högvadsån. Här görs en liten summering och framåtblick.

Syftet har varit att lära oss mer tillsammans och se hur vi kan bidra till bättre vattenmiljöer med alla de arter som finns i området. Flera arter i naturen minskar och riskerar tyvärr att försvinna. Några särskilt ovanliga och hotade arter i området är exempelvis flodpärlmussla, havsnejonöga, ål och utter.

Närmare hundra personer har deltagit på möten och vattendragsvandringar. Det har varit en blandning av markägare, vattenkraftsägare, sportfiskare och naturintresserade. Svenljunga och Falkenbergs kommun har varit med och arrangerat möten. Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen har också deltagit. Flera lokala vattengrupper har bildats. Mycket har hänt tack vare engagemang från de lokala vattengrupperna, markägare, byalag, företag och naturintresserade.

De lokala vattengrupperna och projekten

Visning av flodpärlmusslor (ung och gammal mussla), återutsättning av block med spett och vattengrupp med markägare gör vattendragsvandring efter åtägrder.

Högvadsån vid Torsås Mjögäck

För något år sedan uppmärksammades det att det långa sträckan finns flodpärlmusslor som förökar sig. Detta är numera ovanligt och arten är starkt hotad i både Sverige och Europa. Den lokala vattengruppen diskuterade vad som kunde göras för att hjälpa musslorna ytterligare. Bidrag beviljades från länsstyrelsen och under 2018 gjordes åtgärder i samverkan med markägarna. Block från kanterna återplacerades i vattnet i den tidigare rensade

sträckan. På detta sätt skapas mer varierad botten som ger gömställen för öringungarna som i sin tur är värdar för flodpärlmusslans larver. Mer varierade strömförhållanden ger nya grusbäddar där flodpärlmusslor kan sitta. Blocken som sticker upp ur vattnet är dessutom sittplatser för forsärla och strömstare.

Resultatet blev mycket uppskattat av markägarna och ytterligare åtgärder planeras i en sidofära. Uppföljning av resultatet genom elfiske planeras under 2020.

Foto: Pixabay.

De lokala vattengrupperna och projekten

Markägare vid Hjartaredsån gör vattendragsvandring för att diskutera förbättrande åtgärder för lax och musslor.

Hjartaredsån

Detta är ett biflöde till Högvadsån vid Ullared där lax och havsöring vandrar upp för att leka. Cirka hundra gamla flodpärlmusslor utan förökning finns längs sträckan. Här har dessutom spillning från utter hittats. Även omgivningarna är intressanta och vackra med blomrika hagmarker och betade mader där den hotade klockgentian växer.

Den lokala vattengruppen har genomfört flera vattendragsvandringar och en demonstration av elfiske. En kunskapssammanställning med kartor, foton och olika arter är gjord från området. Pengar har beviljats från länsstyrelsen och åtgärder för att öka mängden lax- och öringungar och på så sätt hjälpa flodpärlmusslan planeras under 2020. Alla markägare där även Gekås ingår har varit intresserade och positiva. Åtgärderna innebär att återplacera block och sten från åns kanter som tidigare rensats. Ytterligare en åtgärd är att låta döda träd som fallit i få ligga kvar och på så sätt skapa gömställen för fisk och andra djur. Gekås har även sedan tidigare avverkat granproduktionskog längs stranden för att skapa lövdominerade närområden där exempelvis den rödlisade mindre hackspetten trivs.

Elritsa samt lax- och öringungar vid elfiske i området. Foto: Ingela Danielsson.

Ångsvädd är typisk blomma vid betade stränder vid vattendrag, och en älskad blomma av insekter. Här ses fyra arter av fjärilar: Tistelfjäril, amiral, nässeljäril och påfågelläga. Ångarna är en del av en mycket gammal kulturhistoria.

Kvarnabäcken

Detta biflöde mynnar direkt i Ätran och inte i Högvadsån men har ändå ingått som en lokal vattengrupp i projektet. Här har markägaren själv bekostat en naturinventering som visade att det fanns goda förekomster av öring, två arter av musslor och dessutom spår av utter. Bland annat har markägare tagit bort ett vandringshinder i form av en ålkista samt fått Trafikverket att ändra en vägtrumma så att ytterligare ett vandringshinder undanröjts.

Vandringshinder i form av en vägtrumma åtgärdas. Foto: Håkan Bengtsson.

De lokala vattengrupperna och projekten

Den första inventeringen av sträckan vid Älvsered. Gruppen har hittat en mindre påfågelspinnare som lever på viden längs vattendraget.

Högvadsån och Gamlarydsån vid Älvsered

Älvsereds byalag kommer att göra en naturinventering under 2020 längs vandringsleden Östdanmark som löper längs Högvadsån och Gamlarydsån. Inventeringen kommer innefatta spännande arter och miljöer både i vatten och omgivande landmiljöer längs sträckan. Den kommer att göras tillsammans med byalag, intresserade personer och biolog där alla kan bidra med kunskaper från området och där man lär av varandra. Flera intressanta arter har redan hittats som den hotade vattenväxten vattenstånds. Kanske kan pedagogiska vattenmiljöer pekas ut som kan användas av skolan. Kunskapen kan också komplettera den spännande historiska kunskap som finns från området sedan tidigare och som berättas om på informationsskyltar längs leden.

Naturguidekurs vid Fageredsån

Under 2018 och 2019 genomförde Ätrans vattenråd en naturguidekurs vid tre tillfällen i Fagereds bygdegård. En vattendragsvandring gjordes längs Fageredsån där en mycket vacker sträcka besöktes och där lekande lax sågs. Flera av deltagarna genomförde sedan egna lokala vattendragsvandringar med grupper. Konceptet med utbildning kan genomföras på fler ställen. Hör av er till vattenrådet om det finns intresse.

Kunskapsbibliotek

I projektet har en av arbetsgrupperna gjort sammanställning av alla inventeringar och rapporter från området. Det är värdefullt att få en överblick av den kunskap som finns. Här finns bland annat inventering av utter och biotopkartering av en stor del av Högvadsån och flera biflöden.

<http://atransvattenrad.123minsida.se/442140376>

Trollsländelarv och åkergroda som hittades längs sträckan.

Naturguidekurs i Fagereds bygdegård

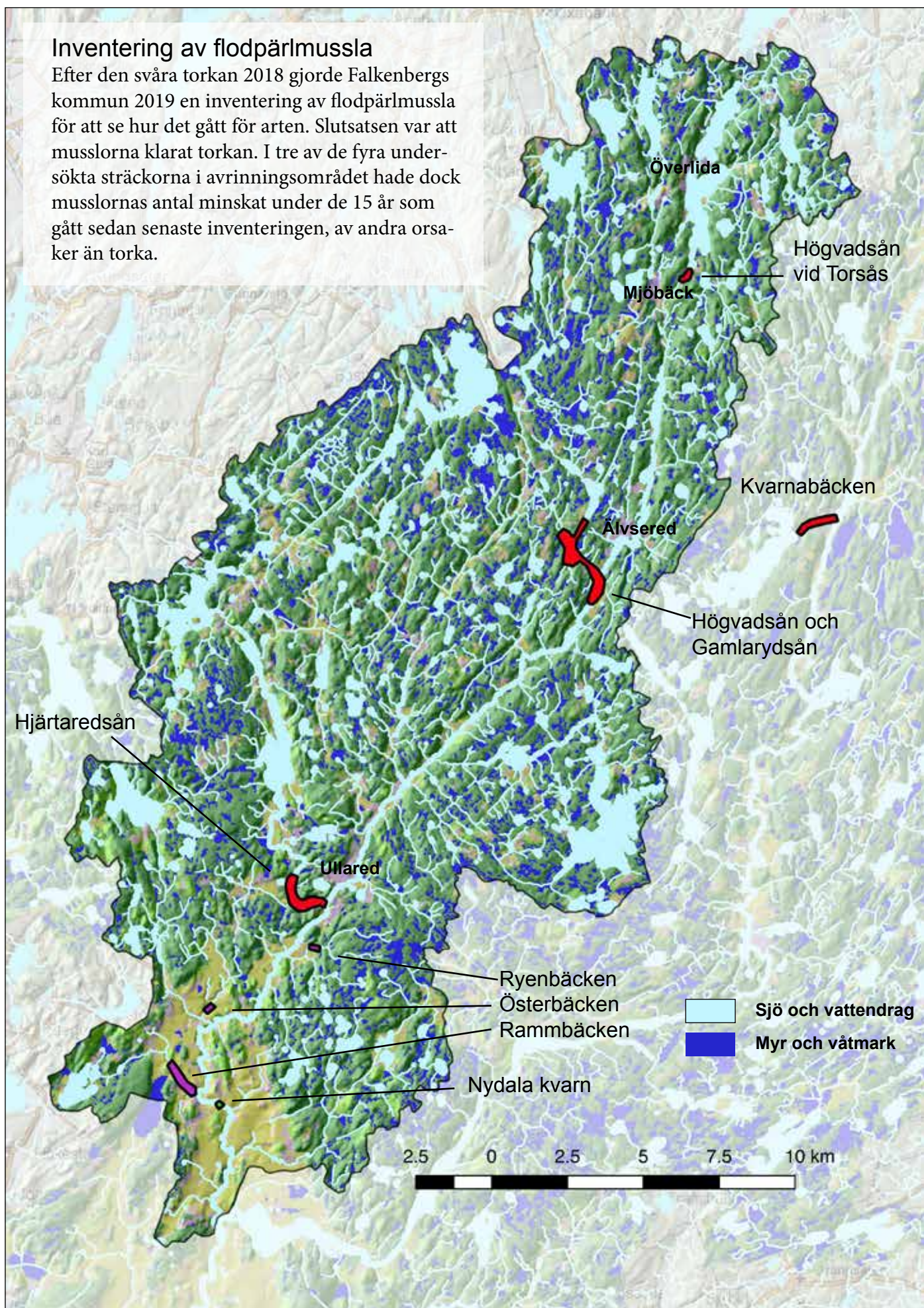

Historiskt vadsställe över Högvadsån vid Älvsered.

Högvadsåns avrinningsområde - med några pågående och äldre arbeten och projekt

Inventering av flodpärlmussla

Efter den svåra torkan 2018 gjorde Falkenbergs kommun 2019 en inventering av flodpärlmussla för att se hur det gått för arten. Slutsatsen var att musslorna klarat torkan. I tre av de fyra undersökta sträckorna i avrinningsområdet hade dock musslornas antal minskat under de 15 år som gått sedan senaste inventeringen, av andra orsaker än torka.

Några andra samverkande projekt

Före och efter återutsättning av block i Rrammbäcken.

Ramm-, Öster- och Ryenbäcken

Länsstyrelsen i Halland gjorde under 2015 i samverkan med markägare olika åtgärder för att hjälpa lax, flodpärlmussla och andra arter i tre biflöden till Högvadsån. I Rrammbäcken förbättrades en passage förbi en gammal damm och dessutom återfördes rensade block till fåran. Även i Ryenbäcken återplacerades block och dessutom byttes en vägtrumma så att fiskar åter kunde vandra längre uppströms. I Österbäcken återställdes en 200 meter kulverterad sträcka. Tankar finns nu om att följa upp vad åtgärderna gett för effekt.

Fiskevårdsplan

Ätrons nedre fiskevårdsområdesförening håller på att ta fram en fiskevårdsplan under 2020. Eftersom Högvadsån är mycket viktig för hela sträckan kommer även olika åtgärdsförslag för Högvadsån med biflöden att tas upp i fiskevårdsplanen. www.ifiske.se/fiske-atrans-nedre-fvof.htm

GRIP on LIFE

Skogsstyrelsen arbetar med detta projekt som handlar om att uppmärksamma de ekosystemtjänster som vattendrag och våtmarker ger och hur dessa binder samman landskapet. Man arbetar i Natura 2000-områden och Högvadsån är ett sådant område. Vattendragsvandring har gjorts och planer finns på att anlägga en informationsring.

<https://www.skogsstyrelsen.se/om-oss/var-verksamhet/projekt/grip-on-life/om-grip-on-life/>

Sven-Erik Möller håller en lax som ska lyftas förbi dammen.

Öring- eller laxunge tar skydd vid återplacerat block i Rrammbäcken.

Hertingen

Detta unika och stora projekt återskapade 2013 den gamla åfåran förbi kraftverket vid Hertingen i Falkenberg. Nu kan fisk som lax, havsöring och havsnejonöga åter naturligt vandra i Ätrons nedre del och vidare till Högvadsån. Både upp- och nedvandring av fisk har ökat kraftigt. Laxar som lekt återkommer nu för att leka flera gånger och kan då väga runt 20 kg. De fiskar som vandrar passerar en fiskräknare där de automatiskt fotograferas. Dessutom återskapades ett stort lek område för bland annat lax i den gamla åfåran. Läs mer om projektet på Havs- och vattenmyndighetens hemsida tillsammans med rapporter som har gjorts.

<https://www.havochvatten.se/hav/fiske--fritid/miljopaverkan/fysisk-paverkan/restaurering-i-vatten/herting.html>

<http://fiskdata.se/raknare/live/live.php?locationId=1>

Laxlyft vid Nydala kvarn

Berit och Sven-Erik Möller har lyft laxar och öringar förbi kvarnen i många år. Lyftet av fisk har pågått i nästan 70 år sedan 1954. Efter att fiskarna numera har fri väg förbi Hertingen har mängden fisk ökat kraftigt. Runt tusen laxar lyfts nu förbi varje år. Eftersom vissa tar sig förbi kvarnen för egen maskin passerar runt två tusen laxar för att leka i Högvadsån med biflöden. Sedan åtgärderna vid Hertingen kommer dessutom laxarna en månad tidigare än förut. Även nedvandringen av smolt (laxungar) mot havet räknas och i år har det varit cirka tusen stycken.

Några arter som visar på bra miljö

Utöver laxen finns det hotade arter i Högvadsån som är särskilt bra indikatorer för bra miljö. Om dessa arter trivs är miljön i vattendrag och hav utmärkt.

Flodpärlmussla

Denna musslas larver behöver lax- eller öringungar. Mussellarverna suger blod på deras gälar under en period innan de faller av och blir en liten mussla som gräver ner sig i botten. Här ligger de under flera år innan de som färdig mussla tar sig upp till bottenytan. Musslorna behöver rent vatten, syresatta bottenar och gott om lax- eller öringungar. Det är få platser där musslans föryngring fungerar. Ofta finns bara gamla musslor kvar. Musslan bedöms vara starkt hotad. Åtgärder har börjat göras i biflöden till Högvadsån för att hjälpa musslan och uppföljningar kommer att göras.

Havsnejonöga

En uråldrig broskfisk som sett likadan ut i 400 miljoner år. Den leker på samma platser som laxen, men inte på hösten utan på sommaren. Ungarna gräver ner sig i mjukbottenar längs lugnare sträckor och i åarnas innerkurvor. När de blir vuxna tar de sig ut till havet där de lever på att suga blod från fiskar. De behöver allt större fiskar efterhand som de växer. När de är närmare en meter söker de sig tillbaka till åarna där de känner lukten av de nedgrävda ungarna och simmar upp i dessa åar för att leka. Efter leken dör de. Havsnejonögat hoppar inte som laxen utan behöver kunna simma upp till lekplatserna, där de både behöver strömmande steniga bottenar och lugnare mjukbottenar. Dessutom behöver de ett levande hav med gott om stora fiskar. Arten har minskat kraftigt under senare år och är nu starkt hotad. Den behöver all hjälp. Ett nytt åtgärdsprogram för arten är framtaget.

<https://www.havochvatten.se/hav/uppdrag--kontakt/publikationer/publikationer/2020-02-03-atgardsprogram-for-havsnejonoga.html>

Utter

Utter lever på fisk i sjöar och vattendrag. Den försvann helt på 1960-talet på grund av miljögifter som PCB. Efter att detta förbjöds har uttern nu börjat komma tillbaka. Man har dock åter sett ökande halter av nya miljögifter. Dessa kommer från exempelvis teflon, Gore-Tex i friluftskläder, skidvallor, flamskyddsmedel i elektronik och textilier samt släckskum. Eftersom uttern finns högt upp i näringskedjan är den särskilt utsatt för dessa miljögifter.

Ett annat problem för uttern är vägbroar över åar som saknar landremsa mellan brofundament och vatten. Uttern vill inte simma under broar utan går över vägen där de riskerar att bli överkörda. Detta kan lätt åtgärdas genom att man bygger en hylla på brofundamentet som uttern kan gå på.

Ål

Denna mytomspunna fisk vandrar 700 mil till sin lekplats i Sargassohavet på flera tusen meters djup. Ingen har ännu sett den leka. Mängden glasålar som kommer tillbaka är bara en procent av den mängd som kom tillbaka för 25 år sedan. Ålen är globalt akut hotad. Vi behöver hjälpa den på alla sätt.

Kungsfiskare

En gnistrande ädelsten som gräver ut gångar i erosionsbranter längs åar där den lägger ägg. Den bedöms vara hotad och behöver naturliga slingrande vattendrag som får erodera i ytterkurvorna så att branter uppstår. Dessutom behöver den klart vatten med mycket fisk och träd som hänger ut över vattnet eller som fallit ner i vattnet. Från dessa störtdyker den från för att fånga fisk.

Hoppande lax i Fageredsån. Foto: Eije Sjöberg.

Flodpärlmussla.

Havsnejonöga. Foto: Per Ingvarsson.

Utter. Foto: Pixabay, Huskyhertz.

Kungsfiskare. Foto: Pixabay, Free-Photos

För mer information kontakta:
Peter Nolbrant
nolbrant@telia.com